

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства
та природокористування

Кафедра філософії та культурології

06-07-186М

Методичні вказівки
та плани семінарських занять
з навчальної дисципліни
«Філософія та теорія культури»
для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня за освітньо-професійними програмами
«Креативна та цифрова культура», «Міжнародні культурні
зв'язки та міжкультурні комунікації»
спеціальності 034 «Культурологія»
денної та заочної форми навчання

Рекомендовано
науково-методичною
радою з якості ННІ ЕМ
Протокол № 1
від «19» вересня 2022 р.

Рівне – 2022

Методичні вказівки та плани семінарських занять з навчальної дисципліни «Філософія та теорія культури» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, які навчаються за освітньо-професійними програмами «Міжнародні культурні зв'язки та міжкультурні комунікації», «Креативна та цифрова культура» спеціальності 034 «Культурологія» денної та заочної форми навчання [Електронне видання] / Наконечна О. П. – Рівне : НУВГП, 2022. – 46 с.

Укладач:

Наконечна О. П., доктор філософських наук, професор завідувачка кафедри філософії та культурології.

Відповідальний за випуск: Наконечна О. П., доктор філософських наук, завідувачка кафедри філософії та культурології.

Керівник ОПП

«Креативна та цифрова культура» проф. Залужна А. Є.

Керівник ОПП

«Міжнародні культурні зв'язки та міжкультурні

комунікації»

доц. Коберська Т. А.

© О. П. Наконечна, 2022

© НУВГП, 2022

Зміст

1. Вступ.....	3
2. Структура навчальної дисципліни.....	4
3. Загальні положення.....	8
4. Плани семінарських занять.....	8
5. Методи оцінювання знань	44
6. Розподіл балів, що отримують студенти.....	45

1. Вступ

Навчальна дисципліна «Філософія та теорія культури» циклу професійної та практичної підготовки бакалавра спеціальності «Культурологія» сприяє ознайомленню з основними віхами виникнення і становлення філософії культури, її основною проблематикою, методологією та сучасним станом їх дослідження і практичного застосування.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є філософія та теорія культури як метатеорія сфери гуманітарного знання.

Метою вивчення навчальної дисципліни є розкриття актуальних аспектів і сутнісних засад філософії і теорії культури у трансформаційний період глобальних змін та перетворень, зумовлених суспільно-політичними, економічними, культурними та психологічними викликами ХХІ століття; сприяння в оволодінні системою знань про форми, види та функції теоретичних та практичних аспектів філософії культури; розширення та систематизація наявних знань та навичок мислити у відповідних категоріях, критично аналізувати культуро-філософські теорії, вільно орієнтуватися у сучасних культурних колізіях.

Основними завданнями даної дисципліни є розкриття змісту базових теоретичних засад філософії культури, формування здатності самостійно аналізувати

явища та процеси культури та використовувати отримані теоретичні знання на практиці щодо аналізу стану сучасної культури.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- етапи та особливості становлення філософії культури як наукової дисципліни;
- концептуальні засади філософського розуміння культури;
- концептуальні засади співвідношення культури і цивілізації;
- «життєвий світ» культури, культуру як особливе буття;
- принципи взаємодії культур різних типів, тенденції розвитку планетарної цивілізації у ХХІ ст.

уміти:

- співвідносити загальні філософські категорії та одиничні факти культури, глобальні питання та їх конкретні прояви;
- творчо застосовувати отримані теоретичні знання в процесі професійної комунікації щодо вирішення проблем культурологічного характеру, міжкультурного діалогу в сучасному світі.

Якісному вивченню курсу, виробленню компетентностей креативності, критичності і самокритичності, логічності та послідовності у аргументуванні власної позиції, толерантного ставлення до інших культур сприятиме добросовісна робота на лекціях, семінарських заняттях, активна самостійна підготовка до занять, вироблення умінь до реферування філософських текстів.

2. Структура навчальної дисципліни

Денна форма навчання

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Лекції	Сем.з.	СРС	Разом

1	2	3	4	5
Модуль 1. Філософія культури як метатеорія				
Тема 1. Філософія культури у системі гуманітарного знання.	2	2	10	14
Тема 2. Культура як об'єкт філософського дослідження.	4	4	10	18
Тема 3. Філософія культури як філософія гри	2	4	12	18
Тема 4. Генеза філософії культури в історико-філософському осмисленні.	2	4	12	18
Тема 5. Культура і цивілізація: парадигми взаємодії.	4	2	10	16
	14	16	54	84
Модуль 2. Антропологічно-ціннісний вимір філософії культури: історико-філософські та сучасні підходи.				
Тема 6. Культурна картина світу. Типологія культур.	4	4	14	22
Тема 7. Людина – культура - цінності: культурфілософський погляд.	4	4	12	20
Тема 8. Елітарна та масова культура: історія та сучасність	2	2	12	16
Тема 9. Культура і сучасність: проблеми та перспективи.	4	4	14	22
Тема 10. Українська філософія культури:	2	2	12	16

історія і сучасність.				
	16	16	64	96
Усього годин	30	32	118	180

Заочна форма навчання

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин			
	Лекції	Сем.з.	СРС	Разом
1	2	3	4	5
Модуль 1. Філософія культури як метатеорія				
Тема 1. Філософія культури у системі гуманітарного знання.	-	1	14	15
Тема 2. Культура як об'єкт філософського дослідження.	1	1	16	18
Тема 3. Філософія культури як філософія гри	-	1	15	16
Тема 4. Генеза філософії культури в історико-філософському осмисленні.	1	2	16	19
Тема 5. Культура і цивілізація: парадигми взаємодії	-	1	15	16
	2	6	76	84
Модуль 2. Антропологічно-ціннісний вимір філософії культури: історико-філософські та сучасні підходи.				
Тема 6. Культурна картина світу. Типологія культур.	1	2	16	19
Тема 7. Людина – культура - цінності: культурфілософський погляд	-	2	17	19
Тема 8. Елітарна та масова культура: історія та	-	2	17	19

сучасність				
Тема 9. Культура і сучасність: проблеми та перспективи.	1	2	17	20
Тема 10. Українська філософія культури: історія і сучасність	-	2	17	19
	2	10	84	96
Усього годин	4	16	160	180

Теми семінарських занять

№ з/п	Теми	Кількість годин
1.	Філософія культури у системі гуманітарного знання.	2
2.	Культура як об'єкт філософського дослідження.	2
3.	Тлумачення культури у Ф.Ніцше.	2
4.	Філософія культури як філософія гри	4
5.	Генеза філософії культури в історико-філософському осмисленні.	4
6.	Культура і цивілізація: сутність і характер взаємозв'язків	2
7.	Культурна картина світу. Типологія культур.	4
8.	Антропологічно-ціннісний вимір філософії культури.	4
9.	Елітарна та масова культура: історія та сучасність	2
10.	Проблеми людини-культури-цінностей у роботі Р.Гвардіні «Кінець Нового часу»	2
11.	Культура і сучасність: проблеми та	2

	перспективи.	
12.	Українська філософія культури: історія і сучасність.	2
Разом		32

3. Загальні положення Методичні поради по підготовці до семінарських занять

Семінарські заняття є важливою формою самостійної роботи студентів по оволодінню змістом дисципліни «Філософія та теорія культури», що потребують як засвоєння теоретичного матеріалу, так і самостійної роботи.

Теоретичний матеріал подається на лекціях, а також на сторінці дисципліни в системі Moodle, в рекомендованій літературі.

Важливою формою змістовного оволодіння проблемами філософського осмислення культури є звертання та опрацювання філософських, культурологічних текстів, їх обговорення на семінарських заняттях.

Для самостійної перевірки засвоєних знань до кожного заняття сформульовані контрольні питання.

Поглибленому вивченню окремих питань сприяють індивідуальні завдання, що мають різний рівень складності, є сучасними та актуальними. Студенти при підготовці індивідуальних завдань мають можливість виявити аналітичні та розвинути творчі здібності (і, звичайно, отримати додаткові бали).

4. Плани семінарських занять Модуль 1. Тема 1. Філософія культури у системі гуманітарного знання

План

1. Філософія культури: становлення, предмет і завдання.
2. Філософія культури як метатеорія.
3. Співвідношення та взаємодія філософії культури з іншими науками про культуру.

Контрольні питання

1. Що таке філософія культури?
2. Охарактеризуйте взаємозв'язок філософії культури та культурології.
3. Розкрийте особливість філософії культури як метатеорії.
4. У чому полягає специфічність поглядів на культуру як предмету філософії культури?
5. Сутність модальності культури та буття.
6. У чому полягає смислопокладання у філософії культури?
7. Яке значення та мета філософії культури в системі знань про культуру?

Література

1. Гатальська С. М. Філософія культури: підручник. Київ : Либідь, 2005. 328 с. URL : http://pidruchniki.ws/15840720/filosofiya/filosofiya_kulturi_-_gatalska_cm
2. Каган, М. С. Философия культуры : учебное пособие для вузов. СПб., 1996.
3. Гуревич П. С. Философия культуры. М., 2001
4. Лосев А. Ф. Философия. Мифология. Культура. М., 1991.
5. Є. Подольська, В. Лихвар, К. Іванова Культурологія : навчальний посібник / Вид. 2–е, перероб. та доп. К. : Центр навчальної літератури, 2005.
6. Суханцева В. Метафизика культуры. Киев : Факт, 2006. 368 с.

7. Шабанова Ю. О. Філософія культури : підручник. Дніпро : ЛІРА, 2019. 240 с.

Першоджерела за: Культурологія. XX век: Антологія. Москва : Юрист, 1995.:

1. Макс Вебер. Критические исследования в области логики наук о культуре. С. 7–56.

2. Вильгельм Виндельбанд. Философия культуры и трансцендентальный идеализм. С. 57–68.

3. Генрих Риккерт. Науки о природе и науки о культуре. С. 69–103

4. Эрнст Кассирер. Лекции по философии и культуре. С. 104 –162

5. Вильгельм Дильтей. Типы мировоззрения и обнаружение их в метафизических системах. С. 213–255.

6. Рихард Кронер. Самоосуществление духа. Прологомены к философии культуры. С. 256–280

Додаткові праці для реферування

1. Лесли А. Уайт. Наука о культуре Антология исследований культуры. Интерпретации культуры / отв. ред. и сост. Л. А. Мостова ; пер.: А. А. Борзунов и др. Москва ; Санкт-Петербург: Центр гуманитарных инициатив, 2008. 721 с. (Культурология. XX век)

2. Джеймс Фейблман. Концепция науки о культуре www.history.univ.kiev.ua/download/Library-KNU-History/Methodology-ofHistory/4.pdf URL : http://pidruchniki.ws/15840720/filosofiya/filosofiya_kulturi_-_gatska_cm

Тема 2. Культура як об`єкт філософського дослідження.

План

1. Онтологія культури: культура як особливе буття.

2. Природа – культура – суспільство: характер взаємозв'язку
3. Філософське тлумачення поняття «культура».
4. Знак, образ, символ, архетип у культурі.
5. Типологія культури.
6. Функції культури.

Контрольні питання

1. Що таке культура?
2. Охарактеризуйте підходи до визначення культури у культурологічній думці.
4. У чому полягає специфічність поглядів на культуру як предмету філософії культури?
5. У чому виявляється сутність модальності культури як буття?
6. Розкрийте взаємозв'язок елементів у системі природа – культура – суспільство.
7. Яке значення має аналіз діонісійського і аполлонійського начал у культурі, яке здійснив Фрідріх Ніцше?
8. Назвіть та охарактеризуйте основні функції культури у соціумі.

Індивідуальні завдання

1. Прокоментуйте слова американського філософа Л. Мамфорда про те, що культурна робота була для розвитку людини важливішою, ніж фізична праця. Важливішим, ніж обробіток землі, було створення тотемних стовпів, молитовних дощочок, ритуальних танців та пісень, виконання обрядів, тобто виконання суто людських дій, що формували душу людини.
2. Яку функцію культури мав на увазі М. Гайдеггер, вважаючи культуру реалізацією найвищих цінностей через культивування людської гідності? Розкрийте її.

3. Що таке матеріальна і духовна культура та як вони виражають буттєвість культури?

4. Як Ви розумієте вислів, що культура – це «друга природа»?

5. Звернувшись до наведених визначень культури, охарактеризуйте позиції їх авторів:

Культура – успадковані винаходи, речі, технічні процеси, ідеї, звичаї і цінності (Б. Малиновський);

Культура – це мова, вірування, естетичні смаки, знання, професійна майстерність і різні звичаї (А. Радкліфф-Браун);

Культура – це загальний і звичний спосіб мислення (К. Г. Юнг);

Культура – це стійкі вірування, цінності та норми поведінки, які утворюють соціальні зв'язки і дають змогу узагальнити інтерпретацію життєвого досвіду (В. Беккет);

Культура – форма проявленої свідомості. Відповідно до рівня свідомості – формується рівень і зміст культури;

Культура – це якість способу життя. «Час – це ми, які ми – такий і час» (Августин);

Культура – це ім'я для особливого порядку або класу феноменів. А саме: таких речей та явищ, котрі залежать від реалізації розумової здібності, специфічної для роду людського, котру ми називаємо “символізацією”. Якщо точніше, то культура складається з матеріальних об'єктів - засобів, пристосувань, орнаментів, амулетів тощо, а також дій, вірувань та установок, що функціонують у контекстах символізування. (соціолог Л. Уайт).

Культура – історично визначений рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, що втілюється у типах і формах організації життя і діяльності

людей, а також у створених ними матеріальних і духовних цінностях.

Література

1. Гатальська С. М. Філософія культури: підручник. Київ : Либідь, 2005. 328 с. Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/filosofiya/filosofiya_kulturi_-_gatalska_cm
  2. Каган М. С. Философия культуры : учебное пособие для вузов. СПб., 1996.
  3. Гуревич П. С. Философия культуры. М., 2001
  4. Ницше Ф. Рождение трагедии из духа музыки. СПб. : Азбука-Аттикус, 2014. 224 с. URL: http://az.lib.ru/n/nicshe_f/text_0010.shtml
  5. Є. Подольська, В. Лихвар, К. Іванова Культураологія : навчальний посібник / Вид. 2–е, перероб. та доп. К. : Центр навчальної літератури, 2005.
  6. Суханцева В. Метафізика культури. Киев : Факт, 2006. 368 с.
  7. Шабанова Ю. О. Філософія культури : підручник. Дніпро : ЛІРА, 2019. 240 с.
- Першоджерела** за: Культураологія. XX век: Антологія. Москва : Юрист, 1995.:
1. Генрих Риккерт. Науки о природе и науки о культуре. С. 69–103.
  2. Эрнст Кассирер. Лекции по философии и культуре. С. 104–162
  3. Эрнст Кассирер. Философия символических форм: Введение и постановка проблемы. С. 162–212.

Тема 3. Тлумачення культури у Ф.Ніцше.

Практикум

Опрацювавши працю Ф. Ніцше «Народження трагедії, або Еллінство і песимізм» («Народження трагедії з духу музики») дайте відповіді на наступні питання:

1. Як автор тлумачить сутність діонісійського і аполонійського начал? Як вони пов'язані з особливостями античної культури?

2. Що таке «сократична культура»? Чому вона, на думку Ніцше, була «вбивчою для мистецтва»?

3. За що Ф. Ніцше критикує Сократа? Прокоментуйте цю позицію.

4. Чи згодні Ви з думкою К. Юнга, що «у Ніцше, як і у Шиллера, яскраво виражена тенденція приписувати мистецтву посередницьку і спокутувальну роль»? Наведіть аргументи, звернувшись до праці Ніцше.

5. Чи можете Ви відповісти на питання, які поставив Ніцше, пояснюючи задум книги?

І жахливий феномен діонісічного початку? І те, що з нього народилося - трагедія? А потім: те, що вбило трагедію, сократизм моралі, діалектика, задоволеність і радість теоретичної людини? Чи не міг бути саме цей сократизм знаком падіння, втоми, захворювання, анархічного розпаду інстинктів? І "грецька веселість" пізнішого еллінізму - лише вечірньою зорею? Епікурова воля, спрямована проти песимізму, - лише обережністю страждаючого? А сама наука, наша наука, що означає взагалі будь-яка наука, що розглядається як симптом життя? Навіщо, гірше того, звідки — будь-яка наука? Чи не є науковість лише страх і увертання від песимізму? Тонка самооборона проти — істини? І, говорячи морально, щось на кшталт боягузтво та брехливість? Говорячи неморально, хитрість? О

Сократе, Сократе, чи не в цьому, мабуть, і була твоя таємниця? О таємничий іронік, може, в цьому й була твоя – іронія?

6. Як автором розкривається символічна природа мистецтва?

7. Прокоментуйте вислів:

Таким чином, діонісичне мистецтво діє зазвичай на аполлонічний художній дар двоюко: музика спонукає до символічного споглядання діонісичного загальності, музика потім надає цьому символічному образу найвищої значущості. З цих samozрозумілих і таких фактів, які не вислизають від більш глибокого спостереження, я стверджую про здатність музики породжувати міф, і саме трагічний міф: міф, що веде мову про подібність до діонісичного пізнання.

8. Як Ніцше розкриває роль міфу у культурі Античності? Наведіть приклади з даної роботи.

9. Витлумачте наступні слова: «Аполлон, як етичне божество, вимагає ... самопізнання. І таким чином, поряд з естетичною необхідністю краси стоять вимоги "Пізнай самого себе" та "Сторонися надмірного!". Самозвеличення і надмірність розглядалися як ворожі демони не-аполлонічної сфери по суті, а тому і як властивості до-аполлонічного часу, століття титанів, і поза-аполлонічного світу, тобто світу варварів».

10. Як можна витлумачити слова Ф. Ніцше: «діонісійське і аполонійське начала у нових послідовних переродженнях, взаємно спонукаючи одне одного, владарювали над еллізмом. Під владою аполонійського прагнення до краси розвинувся гомерівський світ ... наївну розкіш знову було поглинуто ... потоком діонісизму і ... на протипагу цієї влади піднявся аполонізм ... у величі дорійського мистецтва і світорозуміння»? [4, с. 67-68].

Чому ця думка увійшла в історію культури як теорія діонісійської і аполонійської культур?

11. Прокоментуйте висновок, який робить Ніцше:

Музика і трагічний міф однаковою мірою є виразом діонісічної здібності народу і невіддільні один від одного. Вони спільно кореняться у сфері мистецтва, що лежить з іншого боку аполлонізму; вони наповнюють своїм світлом країну, у радісних акордах якої чарівно завмирає дисонанс і розсіюється жахливий образ світу; вони грають із жалом скорботи, довіряючи безмірній могутності своїх чарів; вони виправдовують цією грою існування навіть "найгіршого світу". Тут діонісічний початок, якщо зіставити його з аполлонічним, є вічною та початковою художньою силою, що викликала взагалі до існування весь світ явищ: у цьому світі відчулася необхідність у новій, просвітлюючій та перетворюючій ілюзії, завдання якої було утримати в житті цей рухливий і живий світ індивідуації. Якби ми могли уявити собі людяність дисонансу, - а що ж інше і є людиною? - то такому дисонансу для можливості жити знадобилася якась дивна ілюзія, що накидає перед ним покрив краси на власну його істоту. У цьому й лежить справжній художній намір Аполлона: у імені його ми об'єднуємо всі ті незліченні ілюзії прекрасного, які кожної миті роблять існування взагалі гідним визнання і цінністю і спонукають нас пережити і найближчу мить.

Першоджерела

Ницше Ф. Рождение трагедии из духа музыки; пер. с нем. Г. А. Рачинского. СПб. : Азбука-Аттикус, 2014. 224 с. Режим доступу: http://az.lib.ru/n/nicshe_f/text_0010.shtml

Тема 4. Філософія культури як філософія гри

План

1. Гра як феномен
2. Концепт гри у філософсько-культурологічній думці
3. Гра як свобода
4. Ігрова концепція культури: історія та становлення
5. Основні ознаки гри за Й. Гейзінга
6. Основні ознаки гри за Е.Фінком
7. Священне і гра: зв'язок релігійного культу з грою
8. Різні сфери гри і їх особливості
9. Філософія і гра
10. Взаємозв'язок людини, культури й гри у сучасному бутті.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте особливості гри як феномену.
2. Розкрийте підходи до концепту гри у філософсько-культурологічній думці.
3. Яке існує співвідношення гри і культури?
4. Які існують сфери гри і які їх особливості?
5. Яку роль відіграє гра в людському житті?

Індивідуальні питання

1. Які основні ознаки гри виділив Й. Гейзінга? Охарактеризуйте їх
2. Взаємозв'язок культури й гри у сучасному світі. Чи згодні Ви з позицією Й. Гейзінга? Наведіть аргументи.
3. Витлумачте слова Гейзінга «Справжня гра виключає всяку пропаганду. Вона містить свою мету в самій собі».
4. Культура та епохи з точки зору гри (за Й. Гейзінга)
5. Як ви розумієте вислів Й. Гейзінга «Філософія виникає у формі гри»
6. Які особливості у підході до аналізу гри в концепції Е.Фінка? Охарактеризуйте їх.

7. Порівняйте позиції Й. Гейзінга і Е.Фінка. Наведіть аргументи «за» і «проти».
8. Як ви розумієте вислів Фінка: «одна година «гри» може охоплювати все життя». Чи згодні Ви з автором?
9. Розкрийте зміст слів Е.Фінка: «гра є онтологічна структура людини і шлях людської онтології».

Література

1. Гейзінга Й. Homo ludens. Київ: Основи, 1994.250с.
2. Шевчук К.В. Культуротворчий фактор гри в ігровій концепції Й. Хейзінга. *Молодий вчений*, №11 (51). 2017. С.510–512
3. Финк Э. Основные феномены человеческого бытия. *Проблема человека в западной философии*. М. : Прогресс, 1988.
4. Наконечна О. П. Гра як культурний феномен. *Актуальні проблеми молоді в сучасних соціально-економічних умовах: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 28 квітня 2022 року. Житомир, 2022, С.35–37.*

Тема 5. Генеза філософії культури в історико-філософському осмисленні

План

1. Формування та розвиток філософії культури в історико-філософському контексті.
2. Просвітницька парадигма культури та її значення для розуміння культури.
3. Особливості філософії культури Романтизму.
4. Вклад ідей «філософії життя» у становлення філософії культури.
5. Багатоманітність філософських підходів до аналізу культури у ХХ столітті: культурософські, антропологічні, соціологічні, релігійні концепції.

Контрольні питання

1. В чому полягає особливість історико-філософських поглядів на культуру?
2. Охарактеризуйте своєрідність філософських поглядів на культуру доби Середньовіччя.
3. Що внесли філософи Нового часу в концептуальні погляди на культуру?
4. В чому виявляються основні тенденції філософських учень про культуру у ХІХ столітті?
5. «Філософія життя» як філософія культури: основні представники і підходи.
6. Охарактеризуйте особливість культурологічної теорії В. Дільтея.
7. Розкрийте специфічність культурфілософської концепції Г.Зіммеля.
8. Охарактеризуйте сутність теорії «благоговіння перед життям» Альберта Швейцера для розуміння культури.
9. В чому виявляється особливість соціологічного підходу до філософії культури у ХХ столітті?
12. Соціологія культури Леві-Брюля.
13. В чому значення теорії ідеальних типів Макса Вебера для розуміння культури?

Література

1. Гатальська С. М. Філософія культури : підручник. Київ : Либідь, 2005. 328 с. URL : http://pidruchniki.ws/15840720/filosofiya/filosofiya_kulturi_-_gatalaska_cm
2. Гуревич П. С. Философия культуры. М., 2001
3. Лосев А. Ф. Философия. Мифология. Культура. М., 1991.

4. Є. Подольська, В. Лихвар, К. Іванова *Культурологія : навчальний посібник / Вид. 2–е, перероб. та доп. К. : Центр навчальної літератури, 2005.*
  5. Суханцева В. *Метафізика культури. Київ : Факт, 2006. 368 с.*
  6. Шабанова Ю. О. *Філософія культури : підручник. Дніпро : ЛПРА, 2019. 240 с.*
  7. Швейцер А. *Культура і етика. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення) : навч. посіб. / За ред. Л. В. Губерського. Київ : Знання, 2009. С. 609–621.*
- Першоджерела** за: *Культурологія. XX век: Антологія. Москва : Юрист, 1995:*

1. Макс Вебер. *Критические исследования в области логики наук о культуре. С.7–56.*
2. Вильгельм Виндельбанд. *Философия культуры и трансцендентальный идеализм. С. 57–68*
3. Генрих Риккерт. *Науки о природе и науки о культуре. С.69–103.*
4. Эрнст Кассирер. *Лекции по философии и культуре. С.104–162.*
5. Вильгельм Дильтей. *Типы мировоззрения и обнаружение их в метафизических системах. С.213–255*
6. Рихард Кронер. *Самоосуществление духа. Прологомены к философии культуры. С.256–280.*
7. Зиммель Г. *Конфликт современной культуры. С. 382–397.*

Тема 6. Культура і цивілізація: сутність і характер взаємозв'язків

План

1. Проблема культури та цивілізації: характер становлення проблеми.

2. Концепції О. Шпенглера, А. Тойнбі, М. Данилевського, П. Сорокіна.
3. М.Бердяєв про співвідношення культури і цивілізації.
4. Культура у сучасних цивілізаційних процесах: С. Гантінгтон «Зіткнення цивілізацій та перебудова світового ладу».
5. Пошуки культурно-цивілізаційної моделі сьогодення.

Контрольні питання

1. Охарактеризуйте основні підходи до визначення терміна «цивілізація».
2. О. Шпенглер про співвідношення культури та цивілізації. Звернувшись до праці О. Шпенглера «Присмерк (Занепад) Європи», розкрийте
  - його розуміння культури і цивілізації;
  - в чому виявляється ірраціоналізм та органіцизм автора;
  - його ставлення до європоцентризму і панлогізму;
  - які фази розвитку культури автор виділяє;
  - чи можна його назвати творцем онтології культури і чому;
  - скільки і які культури виділяє О.Шпенглер і як аналізує їх розвиток та особливості;
  - що таке прафеномен;
  - чи існує світова історія за О.Шпенглером;
  - як можна витлумачити, опираючись на основні ідеї автора, його слова : «Живі культури вмирають!»
3. Розкрийте культурний вимір «занепаду Європи» за О. Шпенглером.
4. Концепція «кругообміну локальних цивілізацій» А. Тойнбі.
5. Розкрийте сутність концепції «Виклику та Відповіді» А. Тойнбі

6. Які особливості позиції М.Бердяєв щодо співвідношення культури і цивілізації. Які причини переходу культури до цивілізації виділяє автор ?
7. Як Ви розумієте наступні слова М.Бердяєва: «Культура не є здійсненням нового життя, нового буття, вона є - здійснення нових цінностей»? Як вони відображають філософську позицію М.Бердяєва?
8. Що таке цивілізація у тлумаченні М. Данилевського?
9. П'ять законів Данилевського, що визначають культурно-історичні типи.
10. Які культури визначає Данилевський як цивілізації? За якими критеріями він характеризує дані цивілізації?
11. Розкрийте зміст теорії соціокультурних систем П. Сорокіна.
12. Які можна виділити сучасні спрямування у пошуках цивілізаційної моделі? Назвіть відомих представників.
13. На яких філософсько-історичних засадах базується концепція «зіткнення цивілізацій» С Гантінгтона?
14. В чому суть хвильової концепції розвитку суспільства Е. Тоффлера.
15. Звернувшись до праці «Зіткнення цивілізацій» С Гантінгтона, дайте відповідь на наступні запитання:
  - як автор визначає поняття «культури» і «цивілізації»;
  - які ключові культурні елементи визначають цивілізацію;
  - які ознаки цивілізації;
  - які саме цивілізації виділяє автор;
  - які періоди міжцивілізаційних відносин аналізує С Гантінгтон;
  - що таке модернізація та вестернізація і як вони впливають на міжцивілізаційні зв'язки;
  - що таке «надтріснути» і розколоті країни;
  - які форми міжцивілізаційних конфліктів аналізує автор;

- чому С Гантінгтон вважає, що саме цивілізація має бути суб'єктом історії?

17. Ваша думка щодо наведених концепцій та самостійне визначення поняття «цивілізація».

Література

Першоджерела

1. Бердяев Н. Смысл истории. М., 1990. Приложение «Воля к жизни и воля к культуре». С.162–174 або «На переломе: Философские дискуссии 20-х год.» С. 73–84. URL: <https://www.litmir.me/br/?b=556050&p=25>
2. Гантінгтон С. П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / Пер. з англ. Н. Климчук. Львів : Кальварія, 2006. 472 с.
3. Данилевский Н. Я. Россия и Европа / сост., послесл., коммент. С. А. Вайгачева. Москва : Книга, 1991. 573 с.
4. Сорокин П. Социокультурная динамика. *Человек. Цивилизация. Общество.* Москва, 1992. С. 425–504.
5. Тойнбі А. Дж. Дослідження історії: У 2 т. Київ : Основи, 1995.
6. Тойнбі А. Дж. Цивілізація перед судом історії : збірник / пер. с англ. Москва : Рольф, 2002. 592 с.
7. Фукуяма Ф. Кінець історії? / Колісніченко А. І. Історія політичної думки ХХ–ХХІ століть у першоджерелах. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2011. Том 1. URL : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/307/40.pdf>
8. Хантінгтон С. Зіткнення цивілізацій? / Колісніченко А. І. Історія політичної думки ХХ–ХХІ століть у першоджерелах: у 2 т. Том 1. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2011. URL : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/307/36.pdf>
9. Шпенглер О. Закат Європи. Очерки морфології мирової історії : в 2 томах. Т. 2. Всемирно- исторические

перспективи / авт. вступит. статті А. П. Дубнов; авт. коментариев Ю. П. Бубенков и А. П. Дубнов. Новосибірск : Наука, 1993. 592 с.

Підручники

10. Гатальська С. М. Філософія культури: підручник. Київ : Либідь, 2005. Р.2.2

11. Шабанова Ю. О. Філософія культури : підручник. Дніпро : ЛІРА, 2019. С. 100–122.

12. Ящук Т. І. Філософія історії : курс лекцій. Київ : Либідь, 2004. Лекція 9.

Змістовний модуль 2.

Тема.7. Культурна картина світу. Типологія культур

План

1. Зміст культурної картини світу.
2. Типи культурних картин світу.
3. Ціннісні орієнтації та ментальність у формуванні культурних картин світу
4. Постмодерн і сучасна культурна картина світу.
5. Особливості української культурної картини світу.

Контрольні питання

1. Що таке «культурна картина світу»?
2. Визначте зміст поняття «життєвий світ». Хто його автор та розробники?
3. Яке співвідношення культурної картини світу і життєвого світу?
4. Що таке цінності і яку роль вони відіграють у формуванні життєвого світу та культурної картини світу?
5. Що таке ментальність та які її характеристики? Хто розробив поняття «ментальність» у європейській культурі?
6. Порівняйте загальні характеристики східної та західної ментальності.

7. Що таке традиційна культура та які її ознаки? Що визначає картину світу людини традиційної культури?
8. Дайте порівняльний аналіз культур Сходу і Заходу.
9. Який внесок у розвиток історії ментальності зробили представники школи «Анналів»? Чим відома ця школа?
10. Що означають терміни «тип», «типологія»? Як здійснюється типологізація культур?
11. Які методологічні підходи можуть братися за основу класифікації культур за історичним типом? В чому його особливості?
12. Що таке «ідеальний тип»?
13. У чому полягають особливості цивілізаційного (культурологічного) підходу щодо проблеми історичної типології культур?
14. Що взято за основу формаційної типології культур?
15. Що таке «універсальна культурна модель»?
16. Чим обумовлено формування європоцентризму як світоглядної позиції, в чому його сутність?
11. Америкоцентризм – це окремий вид світоглядного ставлення до культури чи різновид європоцентризму? Обґрунтуйте свою думку.
12. Охарактеризуйте постмодернізм: сутність, риси і етапи виникнення.
13. Що таке мультиверсумність культури?
14. Наведіть основні специфічні риси постмодерної культури, охарактеризуйте їх.
15. Що таке текст, гіпертекст як принцип організації культури?
16. Охарактеризуйте основні архетипи національної культури та світоглядні риси українського народу та їх вплив на картину світу.

Література

1. Вельш В. Наш постмодерний модерн. К., 2004. Р.ІV або V.
2. Гатальська С. М. Філософія культури : підручник. Київ : Либідь, 2005. 328 с.
3. Гирц К. В поисках интерпретативной теории культуры. *Антология исследований культуры. Т. 1. Интерпретация культуры*. Санкт-Петербург, 1997. 728 с. (Культурология XX век).
4. Горський В. С. Філософія в українській культурі (методологія та історія). Київ : Центр практичної філософії, 2001. С. 6–37.
5. Залужна А. Є. Морально-естетичні засади життєвого світу людини. Рівне, 2012. Р.2.1, 2.2.
6. Козловський П. Постмодерна культура: Суспільно-культурні наслідки технічного розвитку. *Сучасна зарубіжна філософія: течії і напрями*. К., 1996. С. 213–295.
7. Кримський С. Б. Під сигнатурою Софії. Київ : Києво-Могилян. акад., 2008. С. 291–300.
8. Крєбер А. Стиль и цивилизации. *Антология исследований культуры. Т. 1*. Санкт-Петербург, 1997. С. 225–271.
9. Култаєва М. Культурна антропологія. *Філософський енциклопедичний словник* / гол. редактор В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002.
10. Лютар Ж. Ф. Постмодерністська ситуація. *Після філософії: кінець чи трансформація?* / Пер.з англ.; упоряд. К. Байнес та інші. К., 2000 С. 71–90.
11. Мельник В. М. Нариси з теорії соціокультурної антропології. Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2015. 552 с.

12. Наконечна О. П. Естетичне як тип духовності. Рівне, 2002. Р.П.1, Р.У.2
13. Наконечна О. П. Життєвий світ. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/>
14. Наконечна О. П. Духовні цінності. *Велика українська енциклопедія*. URL: <https://vue.gov.ua/>
15. Україна : філософський спадок століть. Хроніка-2000. Київ, 2000. № 37–38.
16. Фейблман Дж. Типи культури. *Антологія досліджень культури. Т. 1: Інтерпретація культури*. Санкт-Петербург, 1997. С. 203–221.
17. Фуко М. Що таке автор? *Антологія світової літературно критичної думки ХХ століття*. Львів : Літопис, 2002. С. 598–616.
18. Шабанова Ю. О. Філософія культури : підручник. Дніпро : ЛІРА, 2019. 240 с.

Тема 8. Людина – культура – цінності: культурфілософський погляд

План

1. Людина і культура: характер осмислення у філософії культури.
2. Людина як суб'єкт культури та форми взаємодії індивідуального і культурного.
3. Аксиологічний вимір культури. Типологія та ієрархія цінностей.
4. Соціалізація та інкультурація: співвідношення та особливості цих процесів у сучасному світі.

Контрольні питання

1. Що таке культурна антропологія? Які її особливості?
2. Розкрийте взаємодію, взаємовплив культури та людини.

3. Визначте співвідношення понять «людина – особа – індивід-індивідуальність»
4. Яка роль індивідуальності в соціокультурній діяльності?
5. Який змістовний зв'язок між поняттями «антропологія», «етнографія», «етнологія», «культурна антропологія», «соціальна антропологія»?
6. Охарактеризуйте основні школи культурної антропології та визначте їх особливості.
7. Що таке теорія акультурації і хто її представляє?
8. Що таке дифузійнізм як напрям аналізу культури?
9. У чому новизна культурної антропології як напрямку дослідження культури?
10. Що таке цінності? Які існують класифікації цінностей?
11. Яку роль відіграють цінності у функціонування людини в культурі?

Індивідуальні завдання

1. Охарактеризуйте і проаналізуйте теоретичні орієнтири кросскультурного дослідження, висловлені Дж.Мердоком [13]
2. Чи згодні Ви з думкою відомого американського антрополога Клайд Клакхона «антропологія виростає з досвіду спілкування з примітивними народами... Дослідження примітивних народів дозволяє нам краще бачити самих себе»? Наведіть аргументи за і проти.
3. Розкрийте основні риси і зміст проекту культурної антропології, створеного Ф. Боасом.
4. Прокоментуйте вислів: «Антропологія як наука про людину взагалі, як сама всеосяжна гуманітарна дисципліна ... з'явилася останньою. Їй довелося сильно постаратися, щоб відстояти свої права на широту охоплення матеріалу, предмет і метод. Вона увібрала в себе те, що відклали в

сторону інші, і навіть пішла на вторгнення в старі запаси знання про людину» (Броніслав Малиновський).

5. Витлумачте позицію К.Гірца про те, що метою антропології є розширення універсуму людського дискурсу.

6. Прокоментуйте позицію: Культура - це «стратифікована ієрархія значущих структур; вона складається з дій, символів і знаків. Аналіз культури - це інтерпретація інтерпретації, вторинна інтерпретація світу, який вже постійно описується і інтерпретується людьми, які його створюють» [5, с. 43].

7. К.Дж. Гірц писав, що «поділяючи думку Макса Вебера, згідно з якою людина – це тварина, обплутана мережами смислів, що їх вона сама створила, я вважаю, що цими мережами й є сама культура». Чи згодні ви з автором?

8. Витлумачте загальний закон культурної дифузії сформульований К. Вісслером: поширення культурних явищ і «людських рис» відбувається концентрично, тобто прості форми займають периферійне положення, а центральна позиція належить складнішим культурним формам. Наведіть приклади.

9. Підготуйте повідомлення на тему: «Культура – особа – індивідуальність – творчість: характер співвідношення».

10. Звернувшись до праць Е. Гуссерля [7] розкрийте його розуміння духовного виміру культури.

11. Охарактеризуйте співвідношення соціалізації та інкультурації. Які особливості цих процесів у сучасному світі?

12. Прореферуйте р.2 «Ціннісно-смысловий універсум людини» С. Кримського і розкрийте розуміння автором екології сучасної культури» [11, с.22- 33].

13. Підготуйте питання для обговорення теми: «Особистість як культуро творчий феномен: історія і сучасні виклики».

14. Як співвідносяться символ – міф – симулякр у ціннісному вимірі сучасної людини?

Література

1. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція. Перек. з франц. В. Ховхун. Київ : Вид. Соломії Павличко "ОСНОВИ", 2004.

URL:

http://shron1.chtyvo.org.ua/Jean_Baudrillard/Symuliakry_i_symuliatsiia.pdf

2. Більченко Є. В. Модель суб'єкта ХХІ століття: криза історії і втеча у мистецьку гру. *Людина в сучасному цивілізаційному процесі: філософсько-культурологічні та етико-естетичні виміри*: монографія / М. М. Бровко та ін.; відп. ред. М. М. Бровко; Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2014. С. 54–74.

3. Більченко Є. В. Цілі людини між модерном і постмодерном: спроба критичного культурологічного прогнозування ХХІ століття. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»*. Острог, 2011. Вип.8. С. 452–463.

4. Гатальська С. М. Філософія культури : підручник. Київ : Либідь, 2005. 328 с.

5. Гірц К. Інтерпретація культур: Вибрані есе. К. : Дух і Літера, 2001. 542 с.

6. Герчанівська П. Е. Індивід, суб'єкт, особистість, індивідуальність як базові концепти теоретичної культурології: нові підходи і стратегії. Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. 2014. № 33. С. 78–86.

7. Гуссерль Е. Криза європейського людства і філософія. *Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки*. Київ : Ваклер, 1996. С. 61–94. URL: <http://www.ukrcenter.com/>
8. Дельєж Р. Нариси з історії антропології. Школи. Автори. Теорії. К. : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 287с.
9. Клакхон К. Зеркало для человека. Введение в антропологию. СПб. : Евразия, 1998. 352 с.
10. Коадик Ронан ле Мультикультуралізм [Електронний ресурс]. URL: <http://www.social-anthropology.ru/node/178>
11. Кримський С. Б. Запити філософських смислів. Київ, 2003.
12. Мельник В. М. Нариси з теорії соціокультурної антропології. Вінниця : Вінницька міська друкарня, 2015. 552 с.
13. Мёрдок Джордж П. Фундаментальные характеристики культуры. *Антология исследований культуры*, 1997. С. 49–57.
14. Овчарук О. В. Антропологічний вимір культурологічного знання: методологічний аспект. *Мистецтвознавчі записки*: зб. наук. праць. Вип. 29. Київ : Міленіум, 2016. С. 108–117.
15. Петриківська О. С. Культурна антропология : навчально-методичний посібник. Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 2019. 112 с.
16. Сіверс В. Цінність як горизонт культурологічних подій. *Вісник НАККІМ. Культурологія. Музикознавство*. 2014. № 2.

Тема 9. Елітарна та масова культура: історія та сучасність

План

1. Змістовні основи типології елітарного та масового у культурі
2. Елітарна культура: характерні ознаки та зміст феномену
3. Масова культура як феномен: історико-філософський контекст. Основні риси і вплив на життєвий світ людини.
4. Особливості прояву масової культури в глобалізованому, інформаційному суспільстві, сучасній культурній картині світу.

Контрольні питання

1. Поняття «аристократичний» і «елітарний»: зміст і взаємозв'язок.
2. Охарактеризуйте поняття «демократичний» і «масовий». Чи є між ними взаємозв'язок?
3. Коли та як сформувалося розділення на елітарну й масову культури? Чи існує першість базового розуміння одного із понять. Поясніть свою точку зору.
4. Які існують підходи до визначення змісту поняття «еліта». Які типи еліти Вам відомі?
5. Наведіть основні характеристики елітарної культури та форми їх прояву.
6. Розкрийте основні погляди філософів XIX ст. на елітарну культуру.
7. Що таке масова культура? Здійсніть її порівняння із елітарною та популярною культурою.
8. Які точки зору існують у філософії культури відповідно до джерел чи витоків формування масової культури?
9. Охарактеризуйте підходи до визначення поняття «маси».
10. Які характеристики розкривають феномен масової культури?
11. Назвіть характерні ознаки масового суспільства.

12. Розкрийте позиції Д.Белла, Ф.Ніцше, О. Бердяєва Е. Морена, М. Маклюєна, Д.Макдональда, Х. Ортеги-і-Гасета щодо розуміння проблем масової культури.
13. Як ви розумієте тлумачення «бунт мас» у Х. Ортеги-і-Гасета? Чи є такий підхід актуальним у сучасній культурі?
14. Як співвідносяться між собою масова і народна культура? Охарактеризуйте погляди сучасних українських дослідників.
15. Що таке неоміфологізація свідомості? Охарактеризуйте основні риси неоміфологізації в сучасній культурі.
16. Розкрийте особливості оцінки А.Швейцером масової культури і шляхів подолання проблем людського буття.

Література

1. Бушанський В. Культура масова. *Політична енциклопедія* / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ : Парламентське видавництво, 2011. С. 380.
2. Копилова С. В. До питання про вплив масової культури на екзистенціальне поле людини. *Грані*. 2007. № 4. С. 78–85.
3. Любимий Я. Масова культура. *Філософський енциклопедичний словник: енциклопедія* / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
4. Лютий Т, Ярош О. Культура масова і популярна: теорії та практики. Київ, 2007. 124 с.
5. Ортега-і-Гасет, Х. Бунт мас. *Вибрані твори*. К. : Основи, 1994. С. 15–139.
6. Русаков С. С. Масова та популярна культура: спільне та відмінне. *«Гілея: науковий вісник»: Збірник наукових праць*. К., 2011. Випуск 49 (7). 2011.

7. Сінькевич О. Б. Соціальні практики масової культури: ідентифікаційний дискурс : монографія. Львів : ЛНУ, 2015. 359 с.
8. Сторі Джон Теорія культури та масова культура. Харків: Акта, 2005. 360 с.
9. Фрейд З. Недовольство в культурі. *Філософские науки*. 1989. № 1. С. 24–28.
10. Фромм Э. Иметь или быть?. Москва : Прогресс, 1990. 384 с.
11. Швейцер А. Культура і етика. *Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення)* : навч. посіб. / За ред. Л. В. Губерського. Київ : Знання, 2009. С.609–621.
12. Bell D. The cultural contradictions of capitalism. New York : Basic Books, 1976.

Тема 10. Проблеми людини-культури- цінностей у роботі Р.Гвардіні «Кінець Нового часу»

План

1. Р. Гвардіні як протестантський теолог, філософ, культуролог.
2. Основні ідеї, проблеми у роботі Р. Гвардіні «Кінець Нового часу».
3. Значення роботи Р.Гвардіні «Кінець Нового часу» для розуміння сучасного стану культури.

Індивідуальні завдання

1. Витлумачте слова Р. Гвардіні: «Ці два явища – «негуманна» людина і «неприродна» природа – становлять фундаментальне ставлення, на якому буде побудовано майбутнє людське буття». Висловіть своє ставлення до їх змісту.
2. Яку епоху Р. Гвардіні характеризує наступними словами: «Людина стала переживати світ і саму себе в

ньому зовсім по-новому. Її наповнила непереборна впевненість, що тепер нарешті і починається те Справжнє, для якого попереднє було або підготовкою, або перешкодою» ? Дайте їй характеристику.

3. Які аргументи наводить Р. Гвардіні на підтвердження наступної своєї думки: «Сьогодні сумніви та критика йдуть зсередини самої культури. Ми їй більше не довіряємо»?

4. Як автор розуміє. Що таке «гуманна» і «негуманна» людини?

5. Проаналізуйте розуміння Р. Гвардіні ролі релігії в європейській культурі.

6. Що таке за Р.Гвардіні смисл культури і як він проявляється в культурі через зміну історичних епох?

7. Витлумачте слова Р. Гвардіні: «У людини є сутність, завдяки якій вона може сказати: я є-те і те-то. Є порядок, завдяки якому людина може сказати: я є тепер і тут, я перебуваю в даному певному контексті речей та обставин. Є навколишній світ, світ-всесвіт і світ-середовище, які загрожують людині, але й служать їй опорою». Розкрийте його розуміння сутності людини.

8. Про що йде мова у наступній фразі: «Так, це означає, що влада демонізується»? Розкрийте сутність проблеми, звернувшись до тексту праці Р. Гвардіні.

9. «Насправді «культура» означає лише те, що різні елементи природної дійсності потрапляють у сферу людської свободи і набувають там потенціалу нового роду. У них вивільняються абсолютно нові можливості, але саме через це вони опиняються під загрозою і самі загрожують лихом, якщо тільки людина не включить їх до нового, морально-особистого порядку». Які шляхи виходу із кризи сучасної культури пропонує Р. Гвардіні?

10. «Істотною рисою майбутньої культури – ми маємо ще раз повернутися до цього – буде небезпека». В чому виявляється ця небезпека для Р. Гвардіні?

11. Звернувшись до тексту визначте аргументацію автора щодо сентенцій: «Майбутній культурі я не можу підібрати жодного позначення; говорити про некультурну культуру було б, мабуть, у контексті цієї книги і правильно, але занадто розпливчато і тому навряд чи доречно»; «Можливо, все сказане допоможе зрозуміти, чому ми були не проти скористатися терміном «не-культурна культура».

12. Як розглядає автор у праці «Кінець Нового часу» проблему свободи? Чи згодні ви з ним?

13. Які добродієвості, необхідні для функціонування справжньої культури, виділяє Р. Гвардіні?

Література

Р.Гвардіні Кінець Нового времени. *Феномен человека: Антология*. М. : Высш. шк., 1993. С. 240–296.

Тема 11. Культура і сучасність: проблеми та перспективи

План

1. Кризові явища у культурі та особливості їх осмислення у сучасній філософії культури.
2. Глобальні проблеми сучасності та їх культурфілософський аналіз. Біо-центрична та техно-центрична культура.
3. Дегуманізація культури і переоцінка цінностей.
4. Конфлікт культур. Парадигми взаємодії культур. Проблеми розуміння чужої культури.
5. Глобалізм, трайбалізм, толерантність, політкоректність, мультикультуралізм.

Контрольні питання

1. У чому полягає криза сучасної культури?

2. Назвіть філософів та культурологів, які описують кризу культури ХХ ст. та охарактеризуйте їх позиції.
3. Розкрийте умови виникнення проблеми відчуження людини від культури в сучасному світі.
4. Чому проблеми, з якими зіткнулось людство в ХХ ст., можна назвати глобальними? У чому причина виникнення глобальних проблем?
5. Який зміст вкладається в поняття біо-центрична та техно-центрична культура?
6. Яка роль футуристичної концепції Римського клубу у пошуку шляхів вирішення глобальних проблем сучасності?
7. Що таке дегуманізація культури? Які автори і як її тлумачать?
8. Що таке конфлікт культур? Які причини приводять до нерозуміння чужої культури?
9. Що таке діалогічність культур? Хто вводить це поняття та який смисл у нього вкладається?

Індивідуальні завдання

1. Звернувшись до праці Х. Ортеги-і-Гассета «Бунт мас», розкрийте його позицію щодо кризи сучасної культури.
2. Чи згодні Ви з твердженням про відчуження сучасної людини від культури? Аргументуйте свою позицію.
3. Виразіть своє ставлення до питання про можливість існування безсуб'єктної культури.
4. Звернувшись до праці Ж. Бодрійяра «Суспільство споживання» аргументуйте його позицію щодо характеристики «посткультури». Чи згодні Ви з автором?
5. Як Ви розумієте наступні слова А. Моля: «знання складаються з розрізнених уривків, які більше не утворюють структури. І, зрештою, гуманітарна система

уявлень стає застарілою. Технології її знищують. На зміну їй приходять мозаїчна культура» ?

6. Який тип культури характеризує Ж. Бодрійяр в наступній сентенції: «...Немає більше ні суперечності буття, ні проблематики істинного й видимого. Є тільки випромінювання й отримання знаків <...> людина споживання іманентна до знаків, які вона впорядковує. Немає більше трансцендентності, фінальності мети: суспільство характеризує відсутність перспективи щодо себе самого <...> Немає більше дзеркала або дзеркальної поверхні у сучасній системі, людина більше не стикається зі своїм образом, кращим або гіршим, натомість з'явилася вітрина – геометричне місце споживання, в якому людина сама не відображається, а займається спогляданням численних предметів-знаків і поглинається системою знаків соціального статусу)?

7. Чи згодні Ви з думкою, що діалогічність виступає базовою характеристикою української культури? Які аргументи можна навести на її підтвердження?

8. Чи можна описати універсальну модель сучасного здійснення культурного діалогу?

9. Обґрунтуйте, чому в постіндустріальному суспільстві виникла проблема виживання людини та які аспекти вона в себе включає? Які шляхи вирішення пропонує А. Швейцер [11, С. 609-621].

10. Які, на Ваш погляд, зміни відбуваються з людиною в інформаційному суспільстві? Як вирішуються ці проблеми в сучасній філософії культури?

Першоджерела

1. Бодрійяр Ж. Система речей. [Електронний ресурс]. URL:

http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Bod_SisV/index.php

2. Валлерстайн И. Или разрушительный глобальный авторитаризм, или переход к новым ценностям. URL : <http://hvylya.org/specialprojects/translations/immanuel-vallerstayn-ili-razrushitelnyiy-globalnyiyavtoritarizm-ili-perehod-k-novyim-tsennostyam.html>

3. Гантінгтон С. П. Протистояння цивілізацій та зміна світового порядку / Пер. з англ. Н. Климчук. Львів : Кальварія, 2006. 472 с.

4. Гірц К. Інтерпретація культур. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/girc/index.php

5. Гуссерль Е. Криза європейського людства і філософія. *Сучасна зарубіжна філософія. Течії і напрямки*. Київ : Ваклер, 1996. С. 61–94. URL : <http://www.ukrcenter.com/>

6. Малиновський Б. Наукова теорія культури. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.fedydiary.ru/html/112010/08112010-01a.html>

7. Маркузе Г. Ерос і цивілізація. URL: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Mark/index.php

8. Ортега-і-Гассет Х. Бунт мас. URL: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/gas_voss/index.php

9. Рікер П. Сам як Інший. 2-ге вид. Київ : Дух і Літера, 2002. 458 с.

10. Фромм Е. Втеча від свободи. URL: http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Psihol/Fromm/_Beg.php

11. А.Швейцер Культура і етика. *Філософія : хрестоматія (від витоків до сьогодення)* : навч. посіб. / За ред. Л. В. Губерського. Київ: Знання, 2009.

12. Ясперс К. Смысл і призначення історії. URL: http://gendocs.ru/docs/34/33229/conv_1/file1.pdf

Література

1. Бистрицький Е., Зимовець Р., Кобець Р., Пролесєв С. Ідея культури: виклики сучасної цивілізації. Київ : Альтерпрес, 2003.
2. Спільна історія. Діалог культур : навчальний посібник / П. Вербицька, Н.Голосова, В. Дяків; Всеукр. асоц. викл. історії та сусп. дисциплін «Нова доба». Львів : ЗУКІЦ, 2013. 256 с.
3. Шабанова Ю. О. Філософія культури : підручник. Дніпро: ЛІРА, 2019. 240 с.

Тема 12. Українська філософія культури: історія і сучасність

План

1. Діалогічність та ментальне поле української культури: вияви та осмислення.
2. Світоглядні універсалії української культури в культурфілософському осмисленні.
3. Онтологічні, епістемологічні, аксіологічні, праксеологічні проблеми культури в українській філософії культури.

Контрольні питання

1. Як співвідноситься українська культура і її культурфілософське осмислення?
2. Які мислителі внесли вклад в розвиток української філософії культури?
3. Які світоглядні універсалії української культури?
4. В чому виявляється діалогічність української культури?
5. Охарактеризуйте особливості української філософії культури та поле її дослідження.

Індивідуальні завдання

1. Охарактеризуйте основні архетипи національної культури та світоглядні риси українського народу.
2. Як співвідноситься концепт філософської культури та філософія культури?
3. Чи впливають особливості розвитку української культури на зміст української філософії культури?
4. Розкрийте підхід С. Кримського до розуміння архетипів української культури [10. Р.VI].
5. Прореферуйте статтю С. Лісового «Культура» та «цивілізація» [12]. І охарактеризуйте позицію автора.
6. Звернувшись до статті П. Голубенка [16. С. 780-800]. Охарактеризуйте взаємозв'язок ідей Хвильового і Шпенглера.
7. Опрацювавши статтю В. Горського «Дмитро Чижевський як фундатор історико-філософського українознавства» [5. С. 144-150] висловіть свою думку щодо вкладу Д. Чижевського в розвиток української філософії культури.
8. На основі аналізу ідейного спадку М. Хвильового, Д. Донцова та В. Липинського, що спирались на теоретичні основи філософії волі (Шопенгауер, Ніцше), проаналізуйте характер зв'язку між філософією, культурою та політикою.
9. Прореферувавши статтю О. Кульчицького «Іван Мірчук – дослідник української духовності» [16. С. 53-63] визначте позиції авторів та їх вклад у культурфілософський дискурс.
10. Охарактеризуйте культурфілософські погляди М. Шлемкевича, звернувшись до його праць [16. С. 667-690, 16. С.289-339].

11. Прореферуйте статтю М. Поповича «Логіка і дія. Культурні універсалії» [15. С.464-484] і виділіть проблеми для обговорення.
12. Охарактеризуйте особливості співвідношення глобалізації та культурної ідентичності в українському вимірі[5].
13. Прореферуйте статтю Євгена Бистрицького «Конфлікт культур і філософія толерантності» [1] і висловіть свою думку щодо піднятих в ній проблем.
14. Що таке філософія українського духу?
15. Підготуйте повідомлення на тему: «Роль особистості в процесах українського культуротворення».
16. Які філософські проблеми культури, на вашу думку, потребують першочергової уваги сучасних вітчизняних мислителів?

Література

1. Бистрицький Євген Конфлікт культур і філософія толерантності. *Журнал «І»*. 2002. № 25
2. Бистрицький Є. Філософ, який спромігся знайти істину https://blogs.pravda.com.ua/authors/bystrytsky/5cae6491286/?fbclid=IwAR26_RLPKB7_8jER_sqod0IbyGO-NvEYvIKEIKXqOQppSan2PGQy7wwzK60
3. Бытие человека в культуре (опыт онтологического подхода). Киев, 1992.
4. Від глобалізації до індивідуалізації: топологія міжкультурної взаємодії : монографія / А. П. Артеменко, О. Ю. Бобловський. Харків : Щедра садиба плюс, 2014. 215 с.
5. Герчанівська П. Е. Культура в парадигмах ХХ–ХХІ ст. : монографія. Київ : НАКККиМ, 2017. 378 с

6. Глобалізація і культурна ідентичність: український вимір / відп. ред. Білий О. В. К. : Наукова думка, 2018. 280 с.
7. Горський В. С. Філософія в українській культурі (методологія та історія). Київ : Центр практичної філософії, 2001.
8. Єрмоленко А. М. Комунікативна практична філософія : підручник. Київ, 1999.
9. Єрмоленко А. М., Кисельова О. О., Малахов В. А. та ін. Етичні норми і цінності: проблема обґрунтування. Київ, 1997
10. Кримський С. Б. Під сигнатурою Софії. Київ : Києво-Могилян. акад., 2008.
11. Культура в сучасних трансформаційних процесах: монографія / М. Бровко та інші. Ніжин, 2011.
12. Лісовий В. С. «Культура» та «цивілізація». *Філософська і соціологічна думка*. 1993. № 1. С. 19–44.
13. Національна ідентичність і громадянське суспільство / відп. ред. Бистрицький Є. К.; вид. 2-ге, допов. К. : Дух і літера, 2018. 464 с.
14. Мирослав Попович. Бути людиною. Київ, 2016. 312 с.
15. Мирослав Попович. Філософія свободи (Великий науковий проект). Харків : Фоліо, 2018. 524 с.
16. Україна : філософський спадок століть. *Хроніка-2000*. Київ, 2000. № 37-38.
17. Україна : філософський спадок століть. *Хроніка-2000*. Київ, 2000. № 39-40.
18. Bilyi O. The Will to Identity. State Building and the Strategies of Legitimation / Oleg Bilyi; National Academy of Sciences of Ukraine, H.S. Skovoroda Institute of Philosophy.- К.: Akadempriodyka, 2017. 214 p.
- 19.

Додаткові інформаційні ресурси

1. Сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbu.gov.ua>
2. Електронний каталог Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. URL: <http://library.nakkkim.edu.ua>
3. Електронний каталог бібліотеки філософського факультету Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. URL: http://philosophy.univ.kiev.ua/ua/view/lib_cat_ph/6/6/6
4. Методичні матеріали факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. URL: <http://www.philosoph.onu.edu.ua/newsite/method.htm>

5. Методи оцінювання знань

Для визначення рівня засвоєння студентами навчального матеріалу використовують такі методи оцінювання знань та оціночні бали за їх виконання:

- доповідь на семінарському занятті;
- опрацювання першоджерел;
- дискусія, розгляд проблемних питань, брифінг, тренінг;
- самостійна робота, есе;
- модульні контрольні роботи;
- підсумковий екзамен.

№ з/п	Види навчальної діяльності	Бал
1.	Відвідування лекційних занять	0,5 б. за 2 год.
2.	Відвідування семінарських занять	1 б. за 2 год.

3.	Доповідь на семінарському занятті	2 б. за 1 виступ
4.	Участь у дискусії, розгляді проблемних питань під час семінарського заняття	2 б. за 1 заняття
5.	Підготовка конспекту першоджерел і використання його у відповіді	3 б.
6.	Керівництво «малою групою», організація брифінгу	2 б.
7.	Підготовка мультимедійних презентацій до семінарських занять	до 3 б. за 1 тему
8.	Участь у конкурсі студентських наукових робіт	10 б.
9.	Участь у олімпіаді або в засіданні круглого столу	3 б.
10.	Підготовка есе по проблемі	2 б.
11.	Виступ з доповіддю на студентській науковій конференції (в т. ч. в іншому вузі), підготовка і публікація тез	5-6 б.
12.	Призове місце в олімпіаді чи конференції	5 б.

Для діагностики знань використовують ЄКТС зі 100-бальною шкалою оцінювання.

6. Розподіл балів, що отримують студенти

Модуль 1 – поточне опитування та СРС						Модуль 2 – поточне опитування та СРС						Підсумковий модульний контроль	Сума (іспит)
T.1	T.2	T.3	T.4	T.5	T.6	T.7	T.8	T.9	T.10	T.11	T.12	40	100
4	5	4	6	6	5	6	6	5	4	5	4		

Шкала оцінювання

Сума балів за всі форми навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку

90-100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	
60-63		
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни